NUKUU ZA JUMLA

WANAFALSAFA NA MICHANGO YAO KATIKA ELIMU

Somo: Falsafa ya Elimu na Maadili ya Ualimu

Umahiri Mahususi 1.1: Kuchambua Falsafa na Misingi ya Elimu

Lengo: Kumwezesha mwanafunzi kumtambua mwanafalsafa, kuelewa falsafa yake kuhusu elimu na kueleza mchango wake katika ujifunzaji na ufundishaji.

Imeandaliwa kwa kuzingatia kitabu cha TIE Falsafa ya Elimu na Maadili ya Ualimu, Sura ya Pili.

UTANGULIZI

Wanafalsafa wamechangia kueleza malengo ya elimu, maarifa, mtaala, mbinu za ujifunzaji na ufundishaji, upimaji, wajibu wa mwalimu na nafasi ya jamii. Kitabu cha TIE kinajadili mawazo ya baadhi yao kuhusu elimu kwa ujumla na wengine katika muktadha wa elimu maalumu. John Dewey na Maria Montessori wanajitokeza katika makundi yote mawili.

SEHEMU A: MAWAZO YA WANAFALSAFA KUHUSU ELIMU KWA UJUMLA

1. Plato (428–348 KK)

Asili na utambulisho: Mwanafalsafa wa kale wa Kigiriki. Katika kitabu chake The Republic alijadili haki, siasa na jamii bora. Alianzisha The Platonic Academy huko Athene.

Falsafa yake kuhusu elimu: Elimu ni mchakato wa kumtoa mtu katika giza la ujinga na kumwelekeza kwenye mwanga wa maarifa na ukweli. Alitumia simulizi la pango kueleza safari hii.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Elimu kutoka ujinga hadi ukweli: Mwanafunzi aongozwe kutambua ukweli na kuelewa mambo kwa kina badala ya kukubali mwonekano wa juu juu.
2. Elimu ya maisha yote: Kujifunza huanza utotoni na kuendelea maisha yote; hakumaliziki mtu anapoondoka shuleni.
3. Viongozi wenye hekima: Watawala wanapaswa kupata elimu ya kina na kuelewa wema ili waongoze kwa busara.
4. Kusawazisha sehemu za nafsi: Elimu ikuze fikra, isimamie tamaa na hisia na kukuza hekima na mantiki.
5. Mtaala na hatua za elimu: Alitaja elimu ya awali, msingi, sekondari na ya juu, pamoja na hisabati, jiometri, astronomia, muziki na falsafa.
6. Elimu ya maadili: Elimu ijenge haki, ujasiri, kiasi na hekima; walimu wawe mifano ya maadili.
7. Ustawi wa jamii: Elimu ni hitaji la kijamii linalosaidia kujenga jamii yenye haki na maelewano.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni kusisitiza maarifa, fikra za kina, maadili, uongozi bora na ustawi wa jamii.

2. Jean-Jacques Rousseau (1712–1778)

Asili na utambulisho: Mwanafalsafa Mfaransa wa karne ya 18. Kazi yake maarufu kuhusu elimu ni Emile or On Education (1762).

Falsafa yake kuhusu elimu: Elimu inapaswa kuendana na maendeleo ya asili ya mtoto. Mtoto ajifunze kwa uzoefu na uchunguzi, na apewe uhuru unaokuza uwezo wake.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Hatua za ukuaji: Mahitaji ya elimu yazingatie hatua za mtoto kuanzia utoto hadi ujana.
2. Kujifunza kwa vitendo: Watoto wajifunze kupitia kazi za mikono, uchunguzi na mazingira halisi badala ya kukariri pekee.
3. Maadili na hisia: Elimu ikuze huruma, kujali na haki kupitia uzoefu binafsi.
4. Uhuru wa kujifunza: Mtoto apewe nafasi ya kuchunguza maslahi yake na kufanya maamuzi yanayokuza uwajibikaji na nidhamu binafsi.
5. Kukosoa elimu ya jadi: Alipinga mifumo inayodunisha ukuaji wa asili na upekee wa mtoto.
6. Jukumu la mwalimu: Mwalimu awe mwongoza na mwezeshaji, si mtu wa kulazimisha maarifa.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni kuimarisha elimu inayomzingatia mwanafunzi, ukuaji wake, uhuru na uzoefu.

3. Johann Heinrich Pestalozzi (1746–1827)

Asili na utambulisho: Mwalimu na mwanafalsafa wa Uswisi aliyekuwa na athari kubwa katika elimu inayomzingatia mtoto.

Falsafa yake kuhusu elimu: Alitetea elimu kamili inayokuza akili, maadili na stadi za vitendo. Kauli yake maarufu ni “kichwa, moyo na mikono”.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Mwanafunzi kitovu: Elimu izingatie maendeleo, mahitaji, maslahi na uwezo wa kila mwanafunzi.
2. Kichwa, moyo na mikono: Kichwa ni maendeleo ya akili; moyo ni maadili na hisia; mikono ni stadi za vitendo.
3. Kujifunza kwa kutenda: Wanafunzi washiriki katika shughuli za moja kwa moja na uzoefu.
4. Upendo na usalama: Mazingira ya upendo na msaada humfanya mtoto ajisikie salama na kuthaminiwa.
5. Elimu kwa wote: Kila mtoto anastahili elimu bora bila kujali hali yake ya kijamii au kiuchumi.
6. Uhusiano wa mwalimu na mwanafunzi: Mwalimu awe mwongozaji na mwezeshaji wa udadisi.
7. Shule na nyumbani: Wazazi na walimu washirikiane katika uzoefu wa kujifunza.
8. Mafunzo ya kazi: Mtaala ujumuishe stadi za vitendo zinazomwandaa mtoto kwa maisha.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni elimu kamili inayokuza akili, maadili na vitendo, pamoja na ushirikiano wa familia na shule.

4. Johann Friedrich Herbart (1776–1841)

Asili na utambulisho: Mwanafalsafa, mwanasaikolojia na mwalimu wa Kijerumani aliyechangia pedagogy na saikolojia ya elimu.

Falsafa yake kuhusu elimu: Alisisitiza kuunganisha maarifa mapya na maarifa ya awali, ufundishaji wenye mpangilio, motisha na kujenga tabia njema.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Maarifa yanayojulikana kwenda mapya: Mwalimu aanzie maarifa ya awali ili mwanafunzi aunganishe dhana mpya na anachokijua.
2. Hatua tano za ufundishaji: Maandalizi, uwasilishaji, kuhusianisha, ujumuishi (generalisation) na matumizi.
3. Motisha: Mwalimu achochee hamu ya mwanafunzi ili kuongeza ushiriki wa kina.
4. Maandalizi ya mwalimu: Somo lipangwe vizuri na maudhui yawasilishwe kwa utaratibu.
5. Maadili: Elimu ijenge tabia njema na uwezo wa kufanya maamuzi ya kimaadili; fasihi, historia na sanaa vina nafasi.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni hatua za ufundishaji, kuhusisha maarifa ya awali na mapya, motisha na elimu ya maadili.

5. Friedrich Froebel (1782–1852)

Asili na utambulisho: Mwalimu wa Kijerumani aliyeanzisha mfumo wa shule za awali (Kindergarten) mwaka 1836.

Falsafa yake kuhusu elimu: Aliona mtoto kuwa kitovu cha ujifunzaji na alisisitiza michezo, uchunguzi, shughuli za mikono na mazingira ya asili.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Elimu inayomlenga mtoto: Mahitaji na maslahi ya mtoto yazingatiwe na ubunifu wake uchochewe.
2. Michezo kama mbinu: Mchezo ni njia ya mtoto kujenga maarifa, ujuzi wa mikono na kuelewa ulimwengu.
3. Vifaa na shughuli za mikono: Vifaa vya kuchezea vilivyoundwa kwa malengo huchochea uchunguzi na ubunifu.
4. Mazingira ya asili: Shughuli za nje humsaidia mtoto kuelewa ulimwengu unaomzunguka.
5. Maendeleo ya jumla: Ukuaji wa kimwili, kihisia, kiakili na kiroho uendelezwe kwa pamoja.
6. Elimu ya awali: Miaka ya awali huweka msingi wa kujifunza na maendeleo ya baadaye.
7. Mwalimu mwezeshaji: Mwalimu aunde mazingira ya uchunguzi na ugunduzi.
8. Familia na jamii: Familia na jamii zishiriki katika kusaidia elimu ya mtoto.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni kuimarisha elimu ya awali, michezo, ubunifu na ujifunzaji unaomlenga mtoto.

6. John Dewey (1859–1952)

Asili na utambulisho: Mwanafalsafa na mwalimu wa Marekani. Alianzisha shule ya maabara katika Chuo Kikuu cha Chicago kwa ajili ya kujaribu mawazo yake ya elimu.

Falsafa yake kuhusu elimu: Falsafa yake ya maendeleo (progressivism) ilisisitiza uzoefu, demokrasia, fikra za kina na ushirikiano wa kijamii.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Kujifunza kwa uzoefu: Wanafunzi wajifunze kwa kushiriki moja kwa moja katika shughuli za vitendo.
2. Demokrasia shuleni: Shule iwe jamii ambamo wanafunzi hujifunza kushirikiana, kujadiliana na kuwajibika.
3. Kumzingatia mtoto: Mahitaji, maslahi na hatua za ukuaji wa mtoto zipewe kipaumbele.
4. Fikra za kitafakuri: Wanafunzi wafundishwe kuchunguza na kutafakari maarifa na imani kwa makini.
5. Muunganiko wa masomo: Masomo yaunganishwe ili kuonesha uhusiano wake na maisha halisi.
6. Elimu ni sehemu ya maisha: Elimu ni mchakato wa maisha yote na hujenga upya uzoefu.
7. Mabadiliko ya jamii: Elimu iwasaidie wanafunzi kuboresha jamii, kushughulikia ukosefu wa haki na kukuza usawa.
8. Mwalimu mwezeshaji: Mwalimu awaongoze wanafunzi katika uchunguzi na utafiti.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni ujifunzaji wa vitendo, demokrasia, fikra za kitafakuri na elimu inayohusiana na maisha.

7. Maria Montessori (1870–1952)

Asili na utambulisho: Daktari na mwalimu kutoka Italia aliyeanzisha falsafa ya elimu inayojulikana kwa jina lake.

Falsafa yake kuhusu elimu: Alisisitiza heshima kwa mtoto, uhuru wa kujifunza, mazingira yaliyoandaliwa na mwalimu kama mwangalizi na mwezeshaji.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Kumzingatia mtoto: Mahitaji na maslahi ya mtoto yaheshimiwe; maendeleo yake ya asili yaungwe mkono.
2. Uhuru wa kujifunza: Mtoto achunguze na kujifunza kwa kasi yake ndani ya mazingira yenye mpangilio.
3. Mazingira yaliyoandaliwa: Darasa liwe na mpangilio na vifaa vinavyofikika ili mtoto afanye shughuli kwa kujitegemea.
4. Vifaa vya kujifunzia: Vifaa maalumu vya mikono humsaidia mtoto kujifunza kupitia uzoefu na majaribio.
5. Mwalimu mwezeshaji: Mwalimu amwangalie kila mtoto, atambue mahitaji yake na atoe mwongozo unaofaa.
6. Vipindi muhimu vya makuzi: Montessori alisisitiza kipindi cha miaka 0–6 na kipindi cha miaka 7–18 kwa lugha, mpangilio, kusoma, kuandika na kuhesabu.
7. Motisha ya ndani: Hamu na nidhamu binafsi viimarishwe badala ya kutegemea zawadi na adhabu.
8. Elimu ya ulimwengu: Mtoto ajifunze uhusiano wa mambo, kuheshimu tamaduni na mitazamo tofauti na kuchangia amani.
9. Madarasa ya umri mchanganyiko: Wadogo hujifunza kwa wakubwa na wakubwa huimarisha ujuzi kwa kuwasaidia wenzao.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni uhuru wenye mwongozo, mazingira yaliyopangwa, vifaa na heshima kwa mahitaji ya kila mtoto.

8. Julius K. Nyerere (1922–1999)

Asili na utambulisho: Rais wa kwanza wa Tanzania na mwanafalsafa wa Afrika. Falsafa yake ilijengwa juu ya Ujamaa na ushirikiano, uwajibikaji wa pamoja na maendeleo ya jamii.

Falsafa yake kuhusu elimu: Falsafa yake ya Elimu ya Kujitegemea iliunganisha elimu na maisha ya jamii, kazi na maendeleo. Alikosoa elimu ya kikoloni iliyojitenga na maisha ya watu.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Elimu ya kujitegemea: Elimu iwaandae watu kujitegemea na kuchangia jamii; ijumuisha kilimo, ufundi na stadi za vitendo.
2. Elimu ya ushirikiano: Wanafunzi wajifunze kusaidiana na kufanya miradi ya pamoja badala ya ubinafsi.
3. Elimu bila ukomo: Kujifunza kuendelee maisha yote na watu wazima wapewe fursa za kujiendeleza.
4. Shule na jamii: Shule ziunganishe mafunzo na mahitaji ya jamii na utoaji wa huduma.
5. Ukombozi wa akili: Elimu ithamini historia, lugha na mila za Kiafrika na kukuza kujithamini.

6. Udadisi na kujiamini: Elimu imjenge mtu anayeweza kuchunguza, kujifunza mazuri ya wengine na kujiamini.
7. Elimu ni haki: Kila mtu apewe fursa ya elimu; serikali ihakikishe upatikanaji wake.
8. Maadili na uraia: Elimu ijenge uaminifu, uwajibikaji na kujitolea kwa manufaa ya wote.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni kuhusisha elimu na kazi, kujitegemea, ushirikiano, utambulisho wa Kiafrika na maendeleo ya jamii.

SEHEMU B: WANAFALSAFA NA ELIMU MAALUMU

Katika sehemu hii kitabu cha TIE kinaonesha michango inayosaidia kuelewa namna ya kupanga ujifunzaji na ufundishaji unaozingatia mahitaji tofauti ya wanafunzi. Dewey na Montessori wameelezwa pia katika sehemu ya elimu kwa ujumla; hapa tunasisitiza mchango wao katika elimu maalumu.

9. Jean Piaget (1896–1980)

Asili na utambulisho: Mtaalamu wa saikolojia kutoka Uswisi aliyejulikana kwa kazi kuhusu maendeleo ya kiakili ya watoto.

Falsafa yake kuhusu elimu: Alieleza hatua nne za maendeleo ya kiakili na umuhimu wa kuoanisha mafunzo na hatua ya maendeleo ya mtoto.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Kipindi cha hisia (Sensorimotor), kuzaliwa–miaka 2: Mtoto hujifunza kupitia milango ya fahamu na mwingiliano na mazingira; huanza kuelewa kuwa vitu huendelea kuwepo hata visipoonekana.
2. Kabla ya utendaji (Pre-operational), miaka 2–7: Lugha na fikra za alama huibuka; vielelezo, vitu halisi na michezo husaidia kujifunza.
3. Utendaji halisi (Concrete Operational), miaka 7–11: Mtoto huanza kutumia mantiki katika hali halisi, kuainisha, kupanga na kuelewa visababishi na matokeo.
4. Utendaji rasmi (Formal Operational), miaka 12 hadi utu uzima: Uwezo wa kufikiri kwa dhahania na kushiriki katika hoja za kinadharia huongezeka.
5. Mafunzo kulingana na maendeleo: Mwalimu atengeneze mipango binafsi inayozingatia uwezo na hatua za maendeleo za kila mtoto.
6. Uchunguzi na ugunduzi: Shughuli za majaribio, uchunguzi na ugunduzi husaidia watoto kujenga maarifa.

Mchango kwa ujumla: Mchango wa Piaget ni kumsaidia mwalimu kuelewa maendeleo ya kiakili na kupanga mafunzo yanayolingana na uwezo wa mtoto.

10. Lev Vygotsky

Asili na utambulisho: Kitabu cha TIE kinamtaja katika elimu maalumu kupitia dhana ya eneo la usaidizi wa karibu (Zone of Proximal Development).

Falsafa yake kuhusu elimu: Mchango wake unaosisitizwa ni umuhimu wa mwingiliano wa kijamii na msaada katika kujifunza.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Eneo la usaidizi wa karibu: Mwanafunzi anaweza kufanya kazi fulani kwa msaada wa mwalimu au mtu mwenye ujuzi zaidi, hata kama bado hawezi kuifanya peke yake.
2. Mwingiliano wa kijamii: Mawasiliano na shughuli za pamoja huchangia ujifunzaji.
3. Msaada katika kujifunza: Mwalimu atoe msaada unaomwezesha mwanafunzi kuendelea kujifunza na kukuza uwezo wake.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni kuonesha umuhimu wa msaada na mwingiliano wa kijamii, hasa kwa wanafunzi wenye mahitaji maalumu.

11. Paulo Freire

Asili na utambulisho: Kitabu cha TIE kinamtaja kupitia kitabu chake Pedagogy of the Oppressed kilichochapishwa mwaka 1970.

Falsafa yake kuhusu elimu: Alipendekeza elimu ya kuhamasisha ufahamu (Education for Conscientisation), inayosisitiza ujumuishi na uwezeshaji wa makundi yaliyotengwa.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Kuhamasisha ufahamu: Elimu iwasaidie wanafunzi kuelewa hali zao na mazingira ya kijamii.
2. Ujumuishi: Elimu izingatie makundi yaliyotengwa, wakiwemo watu wenye mahitaji maalumu.
3. Uwezeshaji: Wanafunzi wapewe nafasi ya kushiriki na kujenga uwezo wa kuboresha hali zao.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni kusisitiza elimu jumuishi na uwezeshaji wa makundi yaliyotengwa.

12. Howard Gardner

Asili na utambulisho: Kitabu cha TIE kinamtaja kupitia nadharia ya akili mtambuka (Multiple Intelligences).

Falsafa yake kuhusu elimu: Nadharia yake inatambua kuwa wanafunzi wana uwezo wa aina tofauti, hivyo mikakati ya kielimu izingatie utofauti huo.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Kutambua tofauti za uwezo: Wanafunzi hawafanani katika namna wanavyoonesha uwezo na kujifunza.
2. Kutumia mikakati mbalimbali: Mwalimu atumie njia tofauti ili kuwapa wanafunzi fursa za kuelewa na kuonesha walichojifunza.
3. Matumizi katika elimu maalumu: Kutambua uwezo tofauti husaidia kupanga mbinu zinazokidhi mahitaji mbalimbali.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni kuhimiza utambuzi wa uwezo tofauti na matumizi ya mikakati mbalimbali ya ufundishaji.

13. Rudolf Steiner

Asili na utambulisho: Kitabu cha TIE kinamtaja katika muktadha wa elimu maalumu na jumuishi.

Falsafa yake kuhusu elimu: Mchango unaotajwa ni kuunganisha maarifa ya kitaaluma, sanaa na ustadi wa vitendo ili kuzingatia maendeleo ya jumla ya mwanafunzi.

Mawazo na michango yake katika elimu:

1. Maarifa ya kitaaluma: Masomo ya kitaaluma yawe sehemu ya maendeleo ya mwanafunzi kwa ujumla.
2. Sanaa: Sanaa itumike kama sehemu ya uzoefu wa kujifunza na kujieleza.
3. Stadi za vitendo: Shughuli za vitendo zisaidie wanafunzi kukuza uwezo na kushiriki katika ujifunzaji.
4. Maendeleo ya jumla: Mazingira ya elimu yazingatie nyanja mbalimbali za ukuaji wa mwanafunzi.

Mchango kwa ujumla: Mchango wake ni kuunganisha taaluma, sanaa na stadi za vitendo katika mazingira jumuishi.

MUHTASARI WA KUMBUKUMBU

Mwanafalsafa	Mchango mkuu
Plato	Maarifa na ukweli; maadili, uongozi na ustawi wa jamii.
Rousseau	Ukuaji wa asili wa mtoto, uhuru na kujifunza kwa uzoefu.
Pestalozzi	Kichwa, moyo na mikono; elimu kamili.
Herbart	Maarifa ya awali kwenda mapya; hatua tano za ufundishaji.
Froebel	Elimu ya awali na michezo kama njia ya kujifunza.
Dewey	Uzoefu, demokrasia na fikra za kitafakuri.
Montessori	Uhuru wa mtoto na mazingira yaliyoandaliwa.
Nyerere	Elimu ya kujitegemea, kazi na ushirikiano.
Piaget	Hatua za maendeleo ya kiakili.
Vygotsky	Eneo la usaidizi wa karibu.
Freire	Elimu ya kuhamasisha ufahamu na uwezeshaji.
Gardner	Akili mtambuka na uwezo tofauti.

Mwanafalsafa	Mchango mkuu
Steiner	Maarifa, sanaa na stadi za vitendo.

HITIMISHO

Wanafalsafa hawa wamechangia kujenga misingi ya elimu kwa kueleza malengo ya elimu, nafasi ya mwanafunzi na mwalimu, mbinu za kujifunza, maadili na uhusiano wa shule na jamii. Kwa mwalimu, kuyafahamu mawazo haya humsaidia kuchagua mbinu zinazofaa kwa mahitaji ya wanafunzi na mazingira ya elimu.

REJEA KUU

Taasisi ya Elimu Tanzania (TIE). Falsafa ya Elimu na Maadili ya Ualimu. Sura ya Pili: Misingi ya Falsafa ya Elimu; sehemu za “Mawazo ya wanafalsafa kuhusu elimu” na “Mawazo ya wanafalsafa kuhusu elimu maalumu”.

Tanbihi: Nukuu hizi zimejengwa kwa kuzingatia maudhui na mpangilio wa kitabu cha TIE. Kitabu kinatoa maelezo mafupi zaidi kuhusu Vygotsky, Freire, Gardner na Steiner; nukuu zimehifadhi kiwango hicho bila kuongeza historia au madai yasiyojadiliwa kwenye rejea.